

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการใช้เพิ่มสะสมงานในกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็กอนุบาล ผู้วิจัยได้ค้นคว้าตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์
2. กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล
3. กิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กอนุบาล
4. แนวคิดและความหมายของการประเมิน โดยใช้เพิ่มสะสมงาน
5. การจัดการเรียนการสอนที่ใช้การประเมิน โดยใช้เพิ่มสะสมงาน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเป็นกระบวนการที่ช่วยฝึกให้มนุษย์คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ ส่งผลให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในตัวมนุษย์นั่นเอง ได้มีผู้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ไว้หลากหลายทัศนะดังต่อไปนี้

Baron and May (อ้างใน อารี รังสินันท์, 2532, หน้า 2) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของมนุษย์ที่จะนำไปสู่สิ่งใหม่ ๆ เกิดผลผลิตใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีรวมถึงความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งแปลกใหม่

Guilford (อ้างใน อารี รังสินันท์, 2532, หน้า 3) อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่ หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การคิดริเริ่ม (Originality) ความคล่องในการคิด (Fluency) ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration)

ประเทิน มหาพันธ์ (2531, หน้า 5) สรุปความหมายความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดสิ่งแปลกใหม่ โดยมีสิ่งเร้าและประสบการณ์เดิมเป็นองค์ประกอบ สามารถพัฒนาขึ้นได้ โดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ยั่วยุ และให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก

อารี รังสินันท์ (2532, หน้า 5) อธิบายความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะเอนกนัย อันนำไปสู่การคิดค้นพบสิ่งแปลกใหม่ด้วยการคิดดัดแปลง ประูแต่ง จากความคิดเดิมผสมผสานกับความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการคิด ทฤษฎี หลักการ ได้สำเร็จ

วรารณธ์ รักวิชัย (2533, หน้า 10) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับความรู้สึก อารมณ์ ทัศนคติ และคุณค่าทางสังคม เป็นความคิดที่แตกต่างไปจากอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่การสำรวจ คิดค้นสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งทำให้เกิดผลิตผลใหม่ ๆ เป็นความคิดที่นำไปสู่ขบวนการแก้ไขปัญหา

กรมวิชาการ (2534, หน้า 12) ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า คือความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ต่อเนื่องกัน และความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยความคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่น และความคิดที่เป็นของตนเอง หรือความคิดริเริ่ม

ยงยุทธ เมธาวิวินิจฉัย (2536, หน้า 23) ให้ความหมายความคิดสร้างสรรค์ว่า การคิดใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยประสบการณ์เดิมที่พบเห็นจากการอ่าน การลงมือสร้างผลงานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น และเกิดประโยชน์

จากความหมายที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถพิเศษด้านการคิดที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เกิดจากจินตนาการ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ และสามารถพัฒนาได้ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ยั่วยุ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก

พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์

พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจะมีแบบแผนที่แตกต่างจากพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งเด็กสามารถพัฒนาได้มากกว่าผู้ใหญ่ Torrance (อ้างใน กรมวิชาการ, 2534, หน้า 34) ได้สรุปพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กจากการศึกษาของ Ligon ได้ดังนี้

ช่วงอายุ 0-2 ปี เริ่มพัฒนาจินตนาการ ในช่วงแรก เด็กต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ พยายามเลียนแบบเสียงและจังหวะ อายุ 2 ปี เด็กจะกระตือรือร้นที่จะสัมผัส ชิม และดูสิ่งต่าง ๆ เด็กมีความอยากรู้ อยากเห็น ซึ่งการแสดงออกจะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคน

ช่วงอายุ 2-4 ปี เด็กเรียนรู้โลกจากประสบการณ์ตรง และการทำสิ่งต่าง ๆ ซ้ำ ๆ การเล่นที่ใช้จินตนาการ เด็กจะตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่ในธรรมชาติ เด็กมีช่วงความสนใจสั้น โดยจะเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ เด็กจะเริ่มพัฒนาความเป็นตัวเอง ซึ่งมักจะทำให้เด็กกระทำในสิ่งที่เกินความสามารถของตนส่งผลให้เกิดความรู้สึกโกรธและคับข้องใจขึ้นได้

ช่วงอายุ 4-6 ปี เด็กเริ่มรู้สึกสนุกกับการวางแผน การเล่น การทำงาน เด็กเรียนรู้บทบาทของผู้ใหญ่จากการเล่นบทบาทสมมติ มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่เป็นจริงและถูกต้อง เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ถึงแม้ว่าจะยังไม่เข้าใจเหตุผลมากนัก เด็กจะทดลองเล่นบทบาทต่าง ๆ โดยใช้จินตนาการของตน ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กช่วงวัยนี้จะปรากฏชัดขึ้นในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ

ลักษณะกระบวนการด้านความคิดสร้างสรรค์

Guilford (อ่างใน ซูลิพร สงวนศรี, 2534 หน้า 26) กล่าวว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะต้องมีความไวในการรับรู้ปัญหา สามารถเปลี่ยนความคิดใหม่ได้ง่าย สามารถที่จะสร้างหรือแสดงความคิดใหม่ ๆ และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ซึ่งมนุษย์เรามีวิธีการคิดเป็นไปตามลำดับขั้นดังนี้

1. การรู้และเข้าใจ (Cognition) หมายถึง ความสามารถของสมองในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
2. การจำ (Memory) หมายถึง ความสามารถของสมองในการสะสมข้อมูลที่ได้เรียนรู้มาและสามารถระลึกได้ตามความต้องการ
3. การคิดแบบอเนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการตอบสนองได้หลายอย่างจากสิ่งเร้าที่กำหนด โดยไม่จำกัดจำนวนคำตอบ
4. การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการตอบสนองที่ถูกต้อง และดีที่สุดจากสิ่งเร้าที่กำหนด
5. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของสมองในการตัดสินใจตามเกณฑ์ที่กำหนดให้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สำหรับความคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) Guilford (อ่างใน ฮารี รั้งสินันท์, 2532, หน้า 8) จัดว่าเป็นความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาเป็นความคิดที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ และเป็นความสามารถที่จะประยุกต์ใช้กับงานได้หลายชนิด ซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. **ความคิดริเริ่ม (Originality)** หมายถึง ลักษณะความคิดที่แปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดธรรมดา ความคิดริเริ่มเกิดจากการนำความคิดเดิมมาคิดแปลง และประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นครั้งแรก ต้องอาศัยความคิดจินตนาการ คือ ไม่ใช่การคิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคิดสร้างและหาทางให้เกิดเป็นผลงานใหม่ด้วย ซึ่งความคิดริเริ่มสามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 ลักษณะทางกระบวนการ คือ เป็นกระบวนการคิดและสามารถแตกความคิดออกจากเดิมไปสู่ความคิดใหม่ที่ไม่ซ้ำกับของเดิม

1.2 ลักษณะของบุคคล คือ คนที่มีความคิดริเริ่มจะเป็นคนที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง เชื่อนั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าแสดงออก ไม่ขาดกลัวต่อความไม่แน่นอน เต็มใจที่จะเผชิญและเสี่ยงต่อสภาพการณ์ดังกล่าว บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นคนที่มีความสุขจิตดีด้วย

1.3 ลักษณะทางผลผลิต ผลงานที่เกิดจากการคิดริเริ่มเป็นงานที่แปลกใหม่ ไม่เคยปรากฏมาก่อน มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม คุณค่าของงานมีตั้งแต่ระดับต้น เช่น งานที่เกิดจากความต้องการแสดงความคิดอย่างอิสระ ซึ่งเกิดจากแรงจูงใจของตนเอง แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นชิ้นงานประดิษฐ์ที่แปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับใคร และพัฒนาให้ดีขึ้นจนถึงขั้นสูงสุด

2. **ความคล่องในการคิด (Fluency)** หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว และมีคำตอบจำนวนมากในเวลาจำกัด แบ่งออกเป็น

2.1 ความคล่องด้านถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้คำได้อย่างคล่องแคล่วนั่นเอง

2.2 ความคล่องด้านถ้อยคำ โยงสัมพันธ์ (Associational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกัน หรือคล้ายกันให้ได้มากที่สุด ภายในเวลาที่กำหนด

2.3 ความคล่องด้านการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค คือความสามารถในการนำคำมาเรียงกันให้ได้อย่างรวดเร็วตามต้องการ

2.4 ความคล่องในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด เป็นความสามารถแรกในการเลือกสรรให้ได้ความคิดที่ดี และเหมาะสมที่สุด

2.5 จึงต้องคิดให้ได้หลายอย่าง และแตกต่างกัน แล้วจึงนำความคิดที่ได้ทั้งหมดมาพิจารณาว่าความคิดใดเป็นความคิดที่ดีที่สุด

3. **ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility)** หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภท และหลายทิศทาง แบ่งออกเป็น

3.1 ความยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นที่ (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่คิดได้อย่างอิสระ

3.2 ความคิดยืดหยุ่นด้านการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) เป็นความสามารถที่คิดได้หลากหลายและสามารถดัดแปลงจากสิ่งหนึ่งเป็นหลายสิ่งได้

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ ความคิดในรายละเอียด เพื่อตกแต่ง หรือขยายความคิดให้ได้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

พัฒนาการของความคิดละเอียดลออขึ้นอยู่กับ อายุ ซึ่งเด็กที่มีอายุมากจะมีความสามารถทางด้านความคิดละเอียดลออมากกว่าเด็กที่อายุน้อย เพศ เด็กผู้หญิงจะมีความคิดละเอียดลออมากกว่าเด็กผู้ชาย และการสังเกต เด็กที่มีความสามารถด้านการสังเกตสูงจะมีความคิดละเอียดลออสูงด้วย

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถด้านหนึ่งของชาวปัญญา เป็นการคิดหลายทิศทาง ประกอบด้วยความคิดริเริ่ม ความคล่องในการคิด ความยืดหยุ่นในการคิด และความคิดละเอียดลออ

ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

Davis (อ้างใน ประสพพร มโนวงศ์, 2539) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของนักจิตวิทยาที่ได้กล่าวถึงทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ไว้ โดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงจิตวิเคราะห์ Freud และ Kris ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดของความคิดสร้างสรรค์ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลจากความขัดแย้งภายในจิตได้สำนึกระหว่างแรงขับทางเพศ (Libido) กับความรู้สึกละอายทางสังคม (Social Conscience) ส่วน Kubie และ Rugg นักจิตวิเคราะห์แนวใหม่กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นระหว่างการรู้สติกับจิตได้สำนึก ซึ่งอยู่ในขอบเขตของจิตส่วนที่เรียกว่า “จิตก่อนสำนึก”

2. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยเน้นที่ความสำคัญของการเสริมแรง การตอบสนองที่ถูกต้องกับสิ่งเร้าหนึ่ง ไปยังสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความคิดใหม่ หรือสิ่งใหม่ขึ้นได้

3. ทฤษฎี AUTA เป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยมีแนวคิดว่า ความคิดสร้างสรรค์มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน และสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย

3.1 การตระหนักรู้ (Awareness) คือ การตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเอง สังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และตระหนักรู้ถึงการคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตนเองด้วย

3.2 ความเข้าใจ (Understanding) คือ การมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

3.3 เทคนิควิธี (Techniques) คือ การรู้เทคนิควิธีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทั้งที่เป็นเทคนิคส่วนบุคคล และเทคนิคที่เป็นมาตรฐาน

3.4 การตระหนักรู้ในความจริงของสิ่งต่าง ๆ (Actualization) คือ การรู้จัก หรือตระหนักรู้ในตนเอง พอใจในตนเอง และพยายามใช้ตนเองเต็มศักยภาพ รวมถึงการเปิดรับประสบการณ์ต่าง ๆ โดยการปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การตระหนักรู้ถึงเพื่อนมนุษย์ การผลิตผลงานด้วยตนเอง และการมีความคิดที่ยืดหยุ่นเข้ากับทุกรูปแบบของชีวิต

องค์ประกอบทั้ง 4 นี้จะช่วยผลักดันให้มนุษย์สามารถดึงศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ที่แฝงอยู่ในตนเองออกมาใช้ได้ ทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นทักษะที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน และสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ โดยอาศัยการเรียนรู้และการจัดบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการคิดอย่างสร้างสรรค์

ลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

การที่บุคคลจะคิดค้น หรือประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย เช่น เอกสาร ตำรา เทคโนโลยี วัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ในตัวบุคคลนั้น ๆ ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ ดังนั้นการเป็นผู้คิดค้น หรือนักประดิษฐ์ที่ดีจึงควรเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่ง อารี รังสินันท์ (2532, หน้า 61) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. มีความสามารถในการคิดพลิกแพลง แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยดี
2. ไม่ชอบทำตามผู้อื่น โดยไม่มีเหตุผล
3. มีจิตใจคดงอ และผูกพันกับงาน มีความอดทนสูง
4. ไม่ยอมถ่อมเล็กอะไรง่าย ๆ หรือเป็นนักสู้ที่ดี
5. มีความคิดคำนึง หรือมีจินตนาการสูง
6. มีลักษณะความเป็นผู้นำ
7. ร่าเริง อารมณ์ดี

8. ชอบรับประสบการณ์ใหม่ๆ
9. นับถือตนเอง และเชื่อมั่นในตนเอง
10. มีความคิดอิสระ และมีความยืดหยุ่น
11. ชอบรับและสนใจสิ่งแปลกใหม่
12. มีความซับซ้อนในการรับรู้
13. กล้าหาญและกล้าเผชิญกับความจริง
14. ไม่ค่อยเคร่งครัดกับระเบียบแบบแผน
15. ไม่ยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป
16. มีอารมณ์ขัน

คุณฐิติ บริพัตร ณ อุทยาน และสายฤดี วรกิจ โภคาทร (2536, หน้า 30) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าพูด โดยไม่กลัวที่จะถูกตำหนิ หรือถูกข่มขืนดากถาง
2. ไม่ชอบทำอะไรง่าย ๆ ซ้ำ ๆ และมักชอบงานที่ยุ่งยากซับซ้อน
3. มีความมั่นใจในตนเองสูง
4. เป็นผู้ที่มีความสุขและสนุกกับการทำงาน
5. แข่งขันกับตัวเองอยู่ตลอดเวลา
6. อยากรู้ อยากเห็น ช่างสงสัย ช่างสังเกต
7. สนใจสิ่งรอบข้าง หรือสนใจสิ่งต่าง ๆ หลายอย่างพร้อมกัน
8. อารมณ์ขัน มองสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่ไม่เหมือนผู้อื่น

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในตนเองจะมีบุคลิกที่กล้าแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง มีจินตนาการสูง ชอบรับและสนใจในสิ่งแปลกใหม่ อารมณ์ดี ชอบสังเกต มีความอดทนสูง เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวสามารถพัฒนาและปลูกฝังให้กับเด็กได้ โดยการใช้กิจกรรมศิลปะเป็นเครื่องมือกระตุ้น และเร้าความสนใจของเด็ก เนื่องจากกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีความหลากหลายในเนื้อหาที่เด็กสามารถเลือกทำได้อย่างอิสระ และยังเป็นกิจกรรมที่เด็กสามารถใช้ความคิด จินตนาการของตนเอง ในการสร้างผลงาน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กทำในกิจกรรมศิลปะจะนำไปสู่ความเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในตนเองได้

การวัดความคิดสร้างสรรค์

การวัดความคิดสร้างสรรค์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้สามารถพัฒนาให้ถึงขีดสูงสุด การวัดความคิดสร้างสรรค์ยังทำให้ทราบถึงระดับความคิดของเด็ก และใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องทำให้เด็กพัฒนาความสามารถด้านความคิดสร้างสรรค์ของตนเองให้มีศักยภาพที่สูงขึ้น ได้

วิธีการวัดความคิดสร้างสรรค์ได้รับการค้นคว้าและพัฒนาเป็นลำดับ ซึ่ง อารี รังสินันท์ (2532, หน้า 164 – 174) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. สังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกเชิงสร้างสรรค์ เป็นวิธีการที่พ่อแม่ ครู ผู้ปกครอง สามารถใช้ได้ เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด และรู้จักเด็กดีกว่าบุคคลอื่น ๆ แต่การสังเกตจะได้ผลดีผู้ปกครองและครูควรจะทำความเข้าใจพฤติกรรมด้านความคิดสร้างสรรค์ที่เด็กแสดงออกให้ถูกต้อง มิฉะนั้นอาจทำให้การสังเกตผิดพลาดได้
2. การวาดภาพ หมายถึง การให้เด็กวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดเป็นการถ่ายทอดความคิดเชิงสร้างสรรค์ออกมาเป็นรูปธรรม และสามารถสื่อความหมายได้ สิ่งเร้าที่กำหนดให้เด็กอาจเป็นวงกลม สีเหลี่ยม แล้วให้เด็กต่อเติมให้เป็นรูปภาพที่สมบูรณ์
3. รอยหยดหมึก หมายถึง การให้เด็กดูภาพรอยหยดหมึก แล้วคิดตอบจากภาพที่เห็น วิธีการนี้มักใช้กับเด็กระดับประถมศึกษาเพราะเด็กวัยนี้สามารถอธิบายได้ดี
4. การเขียนเรียงความและงานศิลปะ หมายถึง การให้เด็กเขียนเรียงความจากหัวข้อที่กำหนด และการประเมินผลจากงานศิลปะของนักเรียน นักจิตวิทยามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เด็กในวัยประถมศึกษา มีความสำคัญยิ่ง หรือจัดเป็นช่วงวิกฤติของการพัฒนาความคิดเชิงสร้างสรรค์ เด็กมีความสนใจในการเขียนเชิงสร้างสรรค์และแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ในงานศิลปะ
6. แบบทดสอบ หมายถึง การให้เด็กทำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นผลจากการวิจัยเกี่ยวกับธรรมชาติของความคิดสร้างสรรค์ แบบทดสอบมีทั้งแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ และใช้ภาพเป็นสื่อ เพื่อเร้าความสนใจให้เด็กแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในปัจจุบันประกอบด้วย

6.1 แบบทดสอบความคล่องแคล่วของกิลฟอร์ดและคริสเตนเสน (Guilford and Christensen Fluency Test) แบบทดสอบนี้คิดขึ้นเพื่อใช้วัดความคิดกระจาย (Divergent Thinking) โดยมุ่งวัดตัวประกอบในแต่ละเซลล์ตามโครงสร้างสมรรถภาพทางสมอง ซึ่งมี 3 มิติ คือ เนื้อหาที่คิด (Content) วิธีการคิด (Operation) และผลผลิตของความคิด (Product)

6.2 แบบทดสอบวอลแลชและ โทแกน (Wallach and Kogan) แบบทดสอบนี้ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อย 5 ฉบับ ใช้เวลา 15 นาที

6.3 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking) ซึ่งมีทั้งแบบสำรวจและแบบทดสอบหลายรูปแบบ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์มีดังนี้

1) แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพ (Thinking Creatively With Picture) มี 2 แบบ คือ แบบ ก. และแบบ ข.

แบบ ก. ประกอบด้วย แบบทดสอบย่อยหรือกิจกรรม 3 กิจกรรม ใช้เวลาทดสอบชุดละ 10 นาที ดังนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การวาดภาพ (Picture Construction) ให้ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ได้ภาพที่แปลกใหม่ และตั้งชื่อภาพให้แปลกที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 2 การต่อเติมภาพให้สมบูรณ์ (Picture Completion) ให้ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้เป็นเส้นในลักษณะต่าง ๆ ให้ได้ภาพที่แปลกและน่าสนใจที่สุด และตั้งชื่อภาพด้วย

กิจกรรมชุดที่ 3 การใช้เส้นคู่ขนาน (Parallel Line) ให้ต่อเติมและตั้งชื่อภาพของเส้นคู่ขนาน จำนวน 30 คู่ และไม่ซ้ำกัน

แบบ ข. เป็นแบบทดสอบคู่ขนานกับแบบ ก. โดยกิจกรรมชุดที่ 1 และ 2 ให้สิ่งเร้าที่ต่างจากแบบ ก. ส่วนกิจกรรมที่ 3 การใช้วงกลม (Circles) ให้ต่อเติมสิ่งเร้าที่เป็นวงกลม จำนวน 30 วง ให้เป็นภาพที่แตกต่างและแปลกใหม่

2) แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยภาษา (Thinking Creatively With Words) มี 2 แบบ คือ แบบ ก. และแบบ ข. เป็นแบบทดสอบคู่ขนานเช่นกัน คือ ลักษณะของแบบทดสอบเหมือนกัน แต่สิ่งเร้าต่างกัน ประกอบด้วยกิจกรรมย่อย 7 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การตั้งคำถาม ให้ตั้งคำถามที่ไม่ธรรมดาจากภาพที่กำหนดให้มา ให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 2 การเดาสาเหตุ ให้เขียนสาเหตุที่เกี่ยวกับเหตุการณ์จากภาพในกิจกรรมชุดที่ 1

กิจกรรมชุดที่ 3 การเดาผลที่เกิดตามมา ให้เขียนผลที่อาจเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ในภาพที่กำหนดให้จากกิจกรรมชุดที่ 1

กิจกรรมชุดที่ 4 ปรับปรุงผลผลิตให้ดีขึ้น ให้ดัดแปลงสิ่งที่กำหนดให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 5 ประโยชน์ของสิ่งของ ให้บอกประโยชน์ของสิ่งของมาให้มากที่สุด

กิจกรรมชุดที่ 6 ตั้งคำถามแปลก ๆ จากสิ่งที่กำหนดให้

กิจกรรมชุดที่ 7 การสมมติอย่างมีเหตุผลให้คิด หรือเดาว่าจะเกิดอะไรขึ้นจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ที่ไม่นำไปได้

3) แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยเสียงและภาษา (Thinking Creatively With Sounds and Words, Sounds and Images)

4) แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว (Thinking Creatively in Action and Movement)

การวัดความคิดสร้างสรรค์สามารถกระทำได้หลายวิธี ผู้ใช้ควรเลือกใช้แบบทดสอบที่มีความเหมาะสมกับเด็กที่จะวัด โดยพิจารณาถึงระดับอายุของเด็กเป็นหลักก็จะสามารถวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้ผลดี

กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล

กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับงานศิลปะศึกษาต่างๆ ได้แก่ การวาดภาพ ระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ การพับ ตัด ฉีก ปะ และการประดิษฐ์เศษวัสดุ ฯลฯ ที่มุ่งเน้นพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ การรับรู้เกี่ยวกับความงามและส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กแต่ละคนได้แสดงออกตามความรู้สึกและความสามารถของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2536, หน้า 13-19)

กิจกรรมสร้างสรรค์ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมือ และตา
2. เพื่อพัฒนาประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ
3. เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ
4. เพื่อส่งเสริมให้มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส ผ่อนคลายความเครียด
5. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเพลิดเพลิน ชื่นชม ในสิ่งที่สวยงาม
6. เพื่อส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
7. เพื่อส่งเสริมการแสดงออก มีความมั่นใจในตนเอง

8. เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ
9. เพื่อฝึกทักษะการสังเกต การคิดและการแก้ไขปัญหา
10. เพื่อพัฒนาภาษา อธิบายผลงานตนเองได้
11. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจ และเข้าใจธรรมชาติรอบตัว
เนื้อหาและขอบข่ายของกิจกรรมสร้างสรรค์ แบ่งเป็น

1. การวาดภาพและระบายสี กิจกรรมได้แก่ การวาดภาพด้วยดีทีน หรือสีไม้ การวาดภาพด้วย
สีน้ำ พู่กัน ฟองน้ำ การละเลงสีด้วยนิ้วมือ
2. การเล่นกับสีน้ำ ได้แก่ การเป่าสี หยดสี การเทสี
3. การพิมพ์ ได้แก่ พิมพ์ภาพด้วยส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย การพิมพ์ภาพด้วยวัสดุ พืช ผักต่าง ๆ
4. การปั้น ได้แก่ ปั้นดินน้ำมัน ดินเหนียว แป้ง โคล ฯลฯ
5. การพับ ฉีก ตัด ปะ ได้แก่ การพับอย่างง่าย การฉีกปะ การตัดปะ
6. การประดิษฐ์ ได้แก่ การประดิษฐ์เศษวัสดุต่าง ๆ การร้อยลูกปัด หลอดกาแฟ การสาน
กระดาษ ใบตอง โบรมะพร้าว ฯลฯ

วิธีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) ครูควรเตรียมการดังนี้

1. จัดเตรียมโต๊ะและอุปกรณ์ให้พร้อมก่อนทำกิจกรรม หรือให้เด็กอาสาสมัครช่วยจัดการ การ
จัดโต๊ะกิจกรรมครูควรจัดไว้หลาย ๆ กิจกรรม เพื่อให้เด็กมีอิสระในการเลือกทำสิ่งที่ตนสนใจ และ
ประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมแต่ละอย่างแตกต่างกัน จึงควรจัดกิจกรรมในหนึ่งคาบเวลาให้เด็กได้เลือก
ทำอย่างน้อย 2-3 กิจกรรม
2. การให้เด็กเข้าทำกิจกรรม ครูควรให้เด็กเลือกทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบ โดยการทยอยเข้าทำ
กิจกรรม
3. การเปลี่ยน (การหมุนทำกิจกรรม) ครูต้องกำหนดข้อตกลงกับเด็กว่า หากโต๊ะใดมีเด็กครบ
หรือเต็มแล้วแต่เด็กสนใจที่จะทำต้องคอยจนกว่าจะมีที่ว่าง จึงจะสามารถเข้าทำกิจกรรมนั้น ๆ ได้
4. กิจกรรมใดเป็นของใหม่สำหรับเด็ก ครูควร จะแสดงให้เด็กดู
5. เมื่อทำงานเสร็จหรือหมดเวลา ครูต้องเตือนให้เด็กเก็บวัสดุ เก็บเครื่องมือเครื่องใช้เข้าที่ ดูแล
ห้องให้สะอาด เรียบร้อย

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก
2. การสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรม ให้มีความสดชื่นแจ่มใส แต่ควรมีระเบียบวินัย

3. ก่อนทำกิจกรรมครูต้องอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบ พร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจ
 4. กิจกรรมที่จัดให้เด็กทำสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามโอกาส เช่น กิจกรรมเดี่ยวบ้าง กิจกรรมกลุ่มบ้าง
 5. ขณะเด็กทำกิจกรรม ครูต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้คำปรึกษาเมื่อเด็กต้องการ ครูไม่ควรบอกรหัสหรือสั่งให้เด็กทำตามความเห็นของครู หรือให้ทำเหมือนกันทั้งห้อง
 6. ชมเชยให้กำลังใจขณะที่ทำงาน หรือเมื่อทำงานเสร็จ และควรเดินดูเด็กให้ทั่วถึง เอาใจใส่เด็กทุกคนอย่างเสมอภาค
 7. ควรกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดเมื่อพบปัญหา เช่น พบว่าเด็กวาดภาพรถยนต์ไม่มีล้อ แทนที่ครูจะบอกให้เด็กเติมล้อ ครูอาจใช้คำถาม “รถคันนี้จะแล่นได้อย่างไร” คำถามเช่นนี้จะทำให้เด็กคิดและเกิดความมั่นใจที่พบคำตอบเอง
 8. เมื่อเด็กทำงานเสร็จ ควรให้เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ทำ หรือภาพที่วาด ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาภาษา และการคิดของเด็ก ถ้าเป็นภาพวาดครูควรบันทึกเรื่องที่เด็กเล่า และวันที่ทำเอาไว้ด้วย เพื่อทราบความก้าวหน้า และระดับพัฒนาการของเด็ก การเขียนชื่อและเรื่องที่เด็กเล่าควรเขียนด้วยตัวบรรจง และให้เด็กเห็นลีลาการเขียนที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กมี โอกาสคุ้นเคยกับตัวหนังสือ
 9. ครูจะต้องแสดงให้เห็นว่าสนใจในงานของเด็กทุกคน และผลงานนั้นมีคุณค่าเสมอ ไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขัน และควรนำผลงานของเด็กหมุนเวียนจัดแสดงให้ทั่วถึงทุกคน
 10. เมื่อพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยตลอดเวลา ควรเสนอแนะให้เปลี่ยนกิจกรรมอื่นบ้าง และเมื่อเด็กทำตามคำแนะนำได้ควรเสริมแรงทุกครั้ง
- การประเมินผลสามารถสังเกตได้ดังนี้
1. การควบคุมกล้ามเนื้อเด็ก กล้ามเนื้อใหญ่ และประสาทสัมผัสระหว่างตากับมือ
 2. ความแปลกใหม่ของผลงาน ไม่ลอกเลียนแบบผู้อื่น
 3. ภาพวาดของเด็กเหมาะสมกับวัยหรือไม่
 4. ความมั่นใจในตนเอง และมีความยุติธรรม เช่น ความรับผิดชอบ การแบ่งปัน การรอคอย
 5. การใช้ภาษาเพื่ออธิบายผลงาน

กิจกรรมส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กอนุบาล

เด็กอนุบาลจะเรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้ให้ในตารางกิจกรรมประจำวัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นมีหลายชนิด มีคุณค่าและจุดมุ่งหมายเฉพาะ วราภรณ์ รักวิชัย (2533, หน้า 164-169) กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดสำหรับเด็กอนุบาลไว้ว่า กิจกรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์มาก กิจกรรมที่จัดให้เด็กนั้นส่วนมากเป็นการส่งเสริมทางด้านศิลปะ ภาษา และการแสดงออก เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถเขียนหนังสือได้ กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับเด็กอนุบาล ได้แก่

1. กิจกรรมศิลปะ

กิจกรรมศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เด็กใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงถึงความสามารถ ความรู้สึกนึกคิด และใช้อธิบายในสิ่งที่เด็กเห็น เด็กรู้สึก ตลอดจนใช้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนให้ผู้อื่นทราบ กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นคว้า ทดลองสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ได้ใช้จินตนาการ ได้ฝึกทักษะการสังเกต การจำ และการเพิ่มการรับรู้ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะ การใช้กล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ได้ฝึกการทำงานประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ และยังช่วยระบบการคิดของเด็กอีกด้วย กิจกรรมศิลปะ ได้แก่

1.1 การวาดภาพ ประกอบด้วย

- 1) การเขียนภาพอิสระและลากเส้นตามความพอใจ ได้แก่
 - วาดภาพตามใจชอบ
 - วาดภาพจากจินตนาการ
 - วาดภาพจากประสบการณ์
 - วาดภาพจากการฟังนิทาน
 - วาดภาพสิ่งแวดล้อม
 - วาดภาพจากเสียงเพลง
- 2) การวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้าที่กำหนด หรือวาดภาพต่อเติมส่วนที่ไม่สมบูรณ์ ได้แก่
 - การลากเส้นต่อจุด
 - การวาดภาพให้สมบูรณ์

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการคิด จินตนาการ
2. ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก สร้างความมั่นใจในตนเอง

1.2 การละเล่นที่ด้วยมือ

การใช้มือละเล่นสืบกระดาน ใช้นิ้วมือลากเป็นรอยต่าง ๆ ซึ่งเขียนไปตามอารมณ์ จินตนาการ จังหวะ การเคลื่อนไหว ภาพที่เกิดขึ้นจะเป็นรอยลากด้วยส่วนต่าง ๆ ของมือ อาจเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ในขณะที่มือละเล่นลืงไป

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ตามจินตนาการ
2. ส่งเสริมการแสดงออก ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

1.3 การฉีกกระดาษ ปะกระดาษ และตัดกระดาษ

เป็นกิจกรรมที่ใช้กระดาษต่าง ๆ นานา ฉีก ตัด แล้วนำมาคิดลงบนกระดาษให้เป็นภาพใหม่ ๆ ขึ้นตามจินตนาการ

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างภาพจากกระดาษและเศษกระดาษ
2. ส่งเสริมการตัดสินใจในการทำงาน มีอิสระในการทำและการคิด
3. ส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

1.4 การพับกระดาษ

เป็นกิจกรรมการพับกระดาษให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามความคิด จินตนาการ แล้วคิดลงบนกระดาษพร้อมทั้งต่อเติมให้เป็นภาพที่สมบูรณ์

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
2. ส่งเสริมการตัดสินใจในการทำงาน

1.5 การปั้น

การปั้นด้วยแป้ง ดินน้ำมัน ดินเหนียว โดยให้เด็กปั้นตามจินตนาการ จากการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ทำให้เด็กกล้าคิด ตัดสินใจในการทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระ
2. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

1.6 การประดิษฐ์เศษวัสดุ

เป็นการนำสิ่งของเหลือใช้ ประเภท เศษผ้า กระดาษต่าง ๆ กลัง ฯลฯ มาประดิษฐ์เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามจินตนาการของเด็ก

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
2. ส่งเสริมการกล้าคิด กล้าตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และกล้าแสดงออก

2. กิจกรรมด้านภาษา

เด็กอนุบาลเป็นเด็กที่ยังไม่สามารถเขียนหนังสือได้ และยังไม่อ่านหนังสือไม่ออก กิจกรรมด้านภาษาจึงต้องใช้การสังเกตจากการแสดงออก การพูดคุยของเด็ก ดังนั้น กิจกรรมด้านภาษาจึงหมายถึง กิจกรรมที่แสดงออกโดยการเล่านิทาน การเล่นเกมบทบาทสมมติ กิจกรรมการแสดงออกทางคำจินตนาการ ประกอบด้วย

2.1 การเล่านิทาน

การเล่านิทานเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงการให้ความรัก การให้ความเอาใจใส่เด็กแบบหนึ่ง เนื่องจากเด็กอนุบาลจะเริ่มสนใจหนังสือ รูปภาพ แต่เด็กไม่สามารถอ่านหนังสือนั้น ๆ ได้ การเล่าเรื่องจึงเป็นการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาขั้นแรกของเด็ก และ ในขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของตนเอง การเล่านิทานให้เด็กฟังจะช่วยให้เด็กเกิดการคิดจินตนาการทำให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ในเด็กได้ การเล่านิทานอาจทำในลักษณะดังต่อไปนี้

1. การเล่าเรื่องให้เด็กฟังก่อน เป็นนิทานง่าย ๆ
2. การเล่านิทานจากประสบการณ์ให้เด็กฟัง เช่น เรื่องเกี่ยวกับบ้าน
3. การเล่านิทานจากภาพ โดยการให้เด็กดูภาพแล้วเล่าเรื่องบรรยายภาพนั้น ๆ ให้เด็ก

ฟัง

4. การเล่านิทานจากจินตนาการ
5. การเล่าเรื่องจากความคิดของตนเอง

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมการคิด จินตนาการ
2. ส่งเสริมความกล้าแสดงออก
3. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางด้านภาษา

2.2 ละครและการเล่นบทบาทสมมติ

กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติเป็นการเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่หรือสิ่งที่เด็กสนใจและชอบ เช่น การเล่นเป็นพ่อแม่ เป็นครู เป็นหมอ ฯลฯ เด็กสามารถที่จะคิด จินตนาการได้อย่างอิสระ และสามารถเล่นได้ทุกสถานที่

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ฝึกความกล้าแสดงออก กล้าคิด
2. ฝึกความมั่นใจในตนเอง
3. ฝึกการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
4. ฝึกการคิดจินตนาการ

2.3 กิจกรรมเข้าจังหวะ

เด็กในช่วงวัย 3-6 ปี จะมีความสุข สนุกสนานจากการได้เต้น ได้เคลื่อนไหวตามจังหวะดนตรี เด็กจะแสดงท่าทางอย่างสนุกสนาน เพื่อเป็นการตอบสนองต่อจังหวะดนตรีตามความคิดของตนเอง ซึ่งเป็นการระบายความรู้สึก และยังเป็นการแสดงออกของเด็กทางหนึ่งด้วย

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ส่งเสริมความกล้าแสดงออก
2. ฝึกการคิด จินตนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์

2.4 การแสดงออกทางด้านจินตนาการ

กิจกรรมที่ส่งเสริมการกล้าแสดงออกทางด้านจินตนาการสามารถทำได้โดยการทำให้เด็กรู้จักการคิดเป็น โดยการให้สิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้น เช่น การให้ฟังเสียงธรรมชาติ แล้วให้เด็กคิดจินตนาการ

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์

1. ฝึกให้เด็กคิดจินตนาการ และฝึกเล่าประสบการณ์ให้ผู้อื่นฟัง
2. ฝึกให้เด็กกล้าคิดและกล้าพูดเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง
3. ฝึกให้เด็กคิดและเล่าเรื่องเกี่ยวกับความนึกคิดของตน

บทบาทของครูในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอนุบาล

ครู เป็นบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากการเป็นตัวแบบในการคิด และการปฏิบัติ ซึ่งการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สามารถทำได้ดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521, หน้า 123)

1. เลิกบังคับให้เด็กทำตามกฎเกณฑ์ กิจวัตรประจำวัน หรือทำตามคำสั่งของครูอยู่ตลอดเวลา
2. พยายามหาจุดบกพร่องในการสอนของตนเองเพื่อปรับปรุงให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น
3. ตั้งใจฟังคำถามของเด็กแม้ว่าบางครั้งจะเป็นคำถามที่แปลก ๆ ก็ตาม
4. นับถือความคิดแปลก ๆ ของเด็ก
5. แสดงให้เด็กเห็นว่าความคิดของเด็กมีคุณค่า
6. ยกย่องนักเรียนที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ และค้นคว้าอยู่เสมอ
8. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ โดยการ
 - 8.1 ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็น
 - 8.2 การให้ผู้เรียนตระหนักและสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง ทั้งทางสังคมและความนึก

คิด

8.3 ขจัดความกลัว ความก้าวร้าวของเด็ก และทดแทนด้วยความเชื่อมั่น พึงพอใจ รวมถึงความรู้สึกรับประกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

การปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป เด็กจะเริ่มมีความคิดสร้างสรรค์เมื่อตนเองประสบกับปัญหา และสามารถคิดแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับซูลิพร สงวนศรี (2534, หน้า 22) ที่กล่าวถึงเทคนิควิธีการส่งเสริมให้เด็กอนุบาลเกิดความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. ครูจะต้องเป็นผู้แนะนำ กระตุ้นให้เด็กกล้าแสดงออก โดยการสร้างแรงจูงใจให้เด็กเกิดความสนใจในงานของตน หรือให้คำแนะนำช่วยเหลือให้เด็กสามารถทำงานได้สำเร็จตามความสามารถและความต้องการของตัวเอง

2. ให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกของเด็ก

3. ครูหาประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมทางศิลปะให้กับเด็กตามความสนใจ และความต้องการของเด็ก

4. ครูชักจูงให้เด็กใช้กิจกรรมสร้างสรรค์ไปในเชิงสำรวจทดลองมากกว่าที่จะมุ่งผลสำเร็จของงาน

5. ครูจะต้องจัดกิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถของเด็ก และควรหมั่นเปลี่ยนกิจกรรมให้หลากหลาย เพื่อไม่ให้เด็กเบื่อหน่ายในการทำกิจกรรม

6. ครูจะต้องกำหนดเวลาในการเรียนศิลปะให้เหมาะสมกับความสนใจของเด็กรวมทั้งการจัดสถานที่ควรให้เหมาะสมและมีความสะดวกในการทำกิจกรรม

7. ครูควรยกย่อง ขอมรับผลงานของเด็ก ให้กำลังใจ ชมเชยเด็ก และครูควรจะต้องทำความเข้าใจในพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็นอย่างดี

8. ครูควรส่งเสริมผลงานของเด็ก โดยการจัดแสดงผลงาน การส่งผลงานเข้าประกวด การให้รางวัล และการนำผลงานของเด็กมาใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและสนใจในบทเรียนนั้น ๆ

9. ครูจะต้องปลูกฝังนิสัยที่ดีในการทำงานให้กับเด็ก

10. ครูจะต้องสอนศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียนและเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมากมายในวิชานั้น ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมให้เด็กอนุบาลเกิดความคิดสร้างสรรค์ในตนเองสามารถทำได้โดย

1. ส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด
2. ส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการทำงาน
3. ส่งเสริมให้เด็กมั่นใจในตนเองและเป็นตัวของตัวเอง
4. ส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน

คุณค่าของกิจกรรมสร้างสรรค์

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521, หน้า 124) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลปะดังนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกถึงความรู้สึกของตนเองให้เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ สิ่งที่เห็น คิด หรือกล่าวถึง
2. เปิดโอกาสให้เด็กทดลองและสำรวจสิ่งใหม่เป็นการค้นพบโลก
3. เสริมสร้างความสามารถของเด็กในด้านจินตนาการ การสังเกต และฝึกความไวทางความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น

4. ฝึกความรับผิดชอบ การตัดสินใจ และความมุ่งมั่นที่จะแสวงหาความสำเร็จให้ตนเอง
5. ช่วยในด้านจิตบำบัด ฝึกให้เด็กมีความรู้สึกในอารมณ์ มีความอบอุ่นใจ โดยเฉพาะเด็กที่พูดไม่ค่อยเก่ง ความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกรุนแรงอาจแสดงออกมาได้ทางศิลปะ
6. ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคม เสาะแสวงหากลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน แบ่งปันเครื่องมือ และความคิดเห็นต่อกัน
7. ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก โดยการส่งเสริมให้เด็กคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่
8. ส่งเสริมความเจริญงอกงามทางร่างกายของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มือในการแสดงออกต่าง ๆ

กล่าวได้ว่าศิลปะมีคุณค่า สามารถสร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กกล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีสุนทรียภาพ มีความประณีต และรู้จักการทำงานร่วมกัน เป็นต้น

พัฒนาการด้านศิลปะของเด็กอายุ 0-6 ปี

เด็กมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และมากมาย ซึ่งศิลปะสามารถแสดงถึงพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นสื่อในการเรียนรู้ ผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็ก ควรรู้ลำดับขั้นพัฒนาการของเด็กในช่วงอายุต่าง ๆ เพื่อจะได้เข้าใจการแสดงออกของเด็ก สามารถแนะนำ และส่งเสริมเด็กได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม ซึ่ง ศิริลักษณ์ ศรีภมร (2536, หน้า 173-180) ได้อธิบายลักษณะลำดับขั้นพัฒนาการด้านศิลปะไว้ดังนี้

1. ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) อายุ 2-4 ปี

ขั้นนี้เด็กจะพยายามจัดการทำกับวัตถุ เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเอง สามารถแบ่งได้ 3 ขั้น ดังนี้

1.1 ขั้นขีดเขียนอย่างประประ ไม่มีทิศทาง เด็กจะ ไม่มีการบังคับสายตามองตามการขีดเขียน เพราะ ไม่สามารถบังคับทิศทางการมองได้ บางครั้งดูเหมือนว่าเด็กไม่สนใจในงานของตนเอง

1.2 ขั้นขีดเขียนที่ควบคุมได้ (Controlled Scribble) เด็กเริ่มบังคับกล้ามเนื้อใหญ่ได้ดี ทำให้การลากเส้นทำได้ดีขึ้น เส้นยาวขึ้น มีทิศทางใกล้เคียงกัน เส้นซ้ำ ๆ วน ๆ ในขั้นนี้เด็กสามารถเชื่อมโยงการมองเข้ากับพัฒนาการด้านร่างกายได้ ทำให้สามารถเขียนเส้นซ้ำ ๆ กันได้ อาจเป็นเส้นในแนวนอน แนวตั้งหรือเป็นวงกลมก็ได้

1.3 ขั้นการให้ชื่อรอยขีดเขียน (The Naming of Scribbling) เป็นขั้นที่มีความสำคัญขั้นหนึ่ง เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ชื่อสิ่งที่เด็กเขียน เด็กสามารถเชื่อมโยงการลากมือขีดเขียนเข้ากับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สามารถเปลี่ยนการเคลื่อนไหวมือมาเป็นการคิดจินตนาการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะเริ่มเมื่อเด็กอายุประมาณ 3 ปีครึ่ง

2. ขั้นก่อนมีแบบแผน (Pre-Schematic Stage) อายุ 4-7 ปี

ในขั้นนี้เด็กยังคงพัฒนาการควบคุมการใช้เครื่องมือทางศิลปะอยู่ งานในขั้นนี้จะเป็นลักษณะของสัญลักษณ์ที่สร้างสรรค์ขึ้น การพัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองและสิ่งของยังทำได้ไม่มั่นคง ทำให้รูปที่เด็กวาดบรรยายถึงสิ่งเหล่านั้นอยู่ในรูปแบบเรขาคณิต

กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล

ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล (2533 ข, หน้า 7-15) กล่าวถึงกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กวัยก่อนเรียนและวัยอนุบาล แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มกิจกรรมใหญ่ๆคือ

1. กิจกรรมการวาดเส้น

การวาดเส้นเป็นภาพที่เกิดจากการขีดเขียนวัสดุบางชนิดลงบนกระดาษ โดยการแสดงลักษณะเป็นเส้น วัสดุที่นิยมนำมาใช้เขียนคือ ดินสอดำ, ดินสอสี, สีเทียน, สีเมจิก, พู่กัน, ขอรค์, ฯลฯ เป็นวัสดุที่มีความเหมาะสมที่สุดสำหรับเด็กเล็ก การแสดงออกในด้านอารมณ์ ความคิด ความมั่นใจของเด็กวัยนี้จะแสดงออกผ่านทางเส้นขีดเขียนของเขา การมีวัสดุที่ขีดเขียนได้ง่าย ทำให้เด็กมีความสุขสนุกสนาน เชื่อมั่นในตนเอง เด็กยังขีดเขียนมากเท่าใด โอกาสที่เด็กจะพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับการควบคุมเส้นก็จะมากขึ้นจนสามารถขีดเขียนเป็นรูปร่างต่างๆได้ เช่น วงกลม เส้นตรง สีเหลี่ยม เป็นต้น

2. กิจกรรมระบายสี

เด็กเล็กเป็นวัยที่มีความกระฉับกระเฉง พร้อนที่จะแสดงออก การเขียนภาพระบายสีของเด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะระบายสีบนกระดาษหรือเฟรมขึงด้วยผ้าใบ การระบายสีบนโต๊ะธรรมชาติช่วยให้เด็กนั้นทำงานในท่าที่สบาย การระบายสีโดยนั่งกับพื้นห้องเป็นการสร้างบรรยากาศให้ดูมีอิสระ เด็กจะเกิดความรู้สึกสนุกสนานในการทำกิจกรรม ก่อนการลงมือระบายสี ครูผู้สอนควรอธิบายวิธีการใช้อุปกรณ์ การล้างทำความสะอาด รวมถึงการผสมสีต่างๆด้วย สีที่เหมาะสมสำหรับเด็กเล็กคือ สีฝุ่น สีโปสเตอร์ สีเทียน และสีเมจิก เนื่องจากราคาไม่แพง และใช้ง่าย

3. กิจกรรมการพิมพ์

การทำภาพพิมพ์มีหลายวิธี แต่วิธีที่เหมาะสมสำหรับเด็กเล็กคือ การพิมพ์จากแม่พิมพ์นูน (Relief Printing) ในขั้นแรกควรทำความเข้าใจกับเด็กเสียก่อนว่า ภาพพิมพ์คืออะไร จากนั้นค่อยให้เด็กทำการพิมพ์ต่างๆ เด็กเล็กส่วนใหญ่ชอบงานพิมพ์มาก เพราะมีกิจกรรมหลายขั้นตอนที่น่าสนใจ มีความเหมาะสมกับวัยที่กำลังอยากรู้อยากเห็น แต่กลับไม่ได้รับความนิยมในโรงเรียนต่างๆ อาจเนื่องมาจากกิจกรรมนี้ต้องเตรียมอุปกรณ์มาก และสอนยากกว่ากิจกรรมอื่นๆ เด็กเล็กจึงไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมนี้

4. กิจกรรมประดิษณ์

กิจกรรมประดิษณ์ที่เหมาะสมกับเด็กเล็กคือ งานดิน อาจเป็นดินเหนียว หรือดินน้ำมันก็ได้ ดินเหนียวเป็นวัสดุที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น แต่มีข้อเสียที่แห้งเร็ว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำกิจกรรมของเด็ก ปัจจุบันนิยมใช้ดินน้ำมันเพราะใช้ง่าย เก็บรักษาง่าย กิจกรรมเกี่ยวกับดินมีหลากหลาย เช่น การปั้น การกดวัสดุต่างๆลงบนดิน การขีดเขียนลงบนแผ่นดิน ฯลฯ ในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับดินไม่ควรแนะนำให้เด็กปั้นดินให้เป็นรูปต่างๆ ควรให้อิสระกับเด็กที่จะทำกิจกรรมออกมาในรูปแบบที่เด็กต้องการ

5. กิจกรรมประดิษณ์ตุ๊กตาง่าย

กิจกรรมประดิษณ์ตุ๊กตาง่ายมีความหมายที่กว้าง ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แต่กิจกรรมประดิษณ์ตุ๊กตาง่ายที่เหมาะสมกับเด็กเล็กคือ การทำภาพปะติด การทำหน้ากากจากถุงกระดาษ การทำหุ่นจากถุงหรือกล่อง การฉีกกระดาษเป็นรูปต่างๆ ฯลฯ ในการทำกิจกรรมนี้ผู้สอนควรอธิบายวิธีการทำ รวมถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ด้วย

งานประดิษณ์ตุ๊กตาง่ายมีเป้าหมายที่แตกต่างไปจากงานวาดรูป หรือประดิษณ์ตุ๊กตาที่ไม่มุ่งเน้นให้เด็กแสดงออกทางศิลปะเพียงอย่างเดียว แต่เน้นให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานที่มีกระบวนการ หรือมีขั้นตอนด้วย

แนวคิดและความหมายของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ความหมายของแฟ้มสะสมงาน

ส.วาสนา ประมวลพฤษ (2538, หน้า 34) ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานคือ เอกสารรวบรวมข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่างสถานการณ์ในชั้นเรียน ที่จะนำมาประเมินว่าการเรียนการสอนในวิชานั้นเป็นอย่างไร เนื่องจากลักษณะการเรียนการสอนในชั้นเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย ดังนั้น การสุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

กรมวิชาการ (2539, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานคิด ที่รวบรวมของแบบบันทึกผลการประเมินการแสดงผลออก กระบวนการ และผลผลิตของนักเรียน เพื่อให้เห็นภาพรวมของนักเรียนตลอดภาคเรียน

กรมวิชาการ (2539 ค, หน้า 8) และสำนักทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ (2539, หน้า 5) ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานไว้ว่า การสะสมงานอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อแสดงถึงผลงาน ความก้าวหน้า และสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนในบางส่วน หรือหลายส่วนของการเรียนรู้ในวิชา โดยในการรวบรวมผลงานนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหา เกณฑ์การคัดเลือกและเกณฑ์การตัดสินให้ระดับคะแนน รวมทั้งเป็นหลักฐานที่สะท้อนการประเมินตนเองของนักเรียนด้วย

กมล สุคประเสริฐ (2539, หน้า 11) ให้ความหมายของแฟ้มสะสมงานคือ การรวบรวมผลงานของนักเรียนที่เป็นตัวแทนของงานที่นักเรียนปฏิบัติและรวบรวมเก็บไว้

สรุปได้ว่า แฟ้มสะสมงานคือ ผลงานของนักเรียนที่จัดเก็บอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้เห็นถึงความก้าวหน้า ความพยายาม รวมถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในขอบเขตที่กำหนดไว้

แนวคิดของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

การประเมิน โดยใช้แฟ้มสะสมงานมีแนวคิดเช่นเดียวกับการเก็บสะสมสิ่งต่างๆ ผู้สะสมจะต้องจัดรวบรวมไว้ในที่เก็บ ผู้สะสมสามารถนำออกมาให้ผู้อื่นชมได้ ในวิชาชีพอื่นๆจะมีการรวบรวมผลงานที่เด่นๆมาจัดแสดงเผยแพร่ หรือจัดใส่แฟ้มเพื่อนำเสนอลูกค้า ผู้ใช้บริการ ฯลฯ (บุญชม ศรีสะอาด, 2540, หน้า 15) แฟ้มสะสมงานของนักเรียนก็มีแนวคิดเช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ คือ เป็นการเก็บรวบรวมผลงานของเด็กที่ผ่านการคัดเลือกโดยตัวเด็กเอง มาสะสมไว้ในภาชนะอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้า ความพยายาม เจตคติ แรงจูงใจ ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆของเด็กในตัวนักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

แฟ้มสะสมงานของนักเรียนจะมีความแตกต่างจากแฟ้มสะสมงานของวิชาชีพอื่นตรงที่การร่วมมือกันระหว่างครูกับนักเรียนในการสร้างและประเมินงานร่วมกัน โดยนักเรียนเป็นผู้เลือกเนื้อหาสาระในการสร้างแฟ้มสะสมงานภายใต้คำแนะนำของครู ทั้งครูและนักเรียนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการกำหนดความเหมาะสมของเนื้อหาและวิธีการให้คะแนน นอกจากนั้นแฟ้มสะสมงานของวิชาชีพอื่นจะใช้การประเมินผลแบบสรุปรวม ในขณะที่แฟ้มสะสมงานของนักเรียนเน้นที่การประเมินผลย่อย ดังนั้นแฟ้มสะสมงานของนักเรียนจึงมีความหลากหลายและมีจำนวนมากพอในการใช้เพื่อการประเมิน เพื่อการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนให้ดีขึ้น (บุญเชิด ภิญญโณอนันตพงษ์, 2539, หน้า 28)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นแนวคิดใหม่ที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประสบการณ์จากการทำแฟ้มสะสมงานจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการจัดการ และความรับผิดชอบของตนเอง รวมทั้งการที่นักเรียนสามารถคัดเลือกผลงานของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้ประเมินกับผู้ถูกประเมินในการรวบรวม การจัดระบบและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับชีวิตจริงทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

ความหมายของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินจากสภาพจริง ทำให้นักการศึกษาได้ใช้ข้อมูลในแฟ้มสะสมงานอย่างมีคุณค่าเกี่ยวกับตัวผู้เรียนที่เป็นเจ้าของแฟ้มงานนั้นๆ ได้มีผู้ให้ความหมายของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานไว้หลากหลายดังนี้

กรมวิชาการ (2539 ก, หน้า 9) ให้ความหมายของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน หมายถึง การประเมินความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุด หรือผลงานที่แสดงถึงความสนใจ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และพัฒนาการของนักเรียนที่ได้เรียนรู้มาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เขาประสบความสำเร็จ

สำนักทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ (2539, หน้า 14) ให้ความหมายของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานคือ การประเมินความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุด หรืองานที่แสดงถึงความก้าวหน้าที่นักเรียนเก็บสะสมในแฟ้ม สมุด กল্প หรือกระเป๋ แล้วแต่ลักษณะของงาน ซึ่งอาจมีหนึ่งชิ้นหรือมากกว่า เพียงพอที่จะแสดงถึงความพยายาม ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในเรื่องที่ได้รับมอบหมายตามจุดประสงค์ หรือเรื่องนั้นๆ หรือวิชานั้นๆ

Arter (อังใน สมชาย มิ่งมิตร, 2539, หน้า 17) กล่าวว่า การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นการประเมินความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้น แล้วเก็บสะสมไว้ กระบวนการที่สำคัญของการจัดทำแฟ้มสะสมงานอยู่ที่ครูกับนักเรียนร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ เป้าหมายงานและเกณฑ์ในการตัดสินคุณค่าของงาน จากนั้นนักเรียนดำเนินการสร้างงานและคัดเลือกงานเพื่อเก็บสะสมไว้ โดยนักเรียนจะเป็นผู้ประเมินงานและแสดงความคิดเห็นต่องานที่ตนทำ ครู นักเรียน ผู้ปกครองเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ผลงาน

จากความหมายที่นักการศึกษาหลายๆท่านได้กล่าวมาสรุปได้ว่า การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน หมายถึง การประเมินความสำเร็จในการเรียนรู้ของนักเรียนจากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุด ตาม

ความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยนักเรียนจะเป็นผู้คัดเลือกผลงาน และจัดทำแฟ้มสะสมงานด้วยตนเอง เป็นการร่วมมือกันในการทำงานระหว่างครูผู้สอนกับตัวผู้เรียน ซึ่งช่วยกันกำหนดเกณฑ์ วิธีการและรูปแบบการประเมินแฟ้มสะสมงาน โดยยึดผู้เรียนเป็นหลัก รวมถึงการยึดเป้าหมาย ความต้องการ ความสนใจและความสำเร็จของผู้เรียนแต่ละคนเป็นหลัก

หน้าที่และประเภทของแฟ้มสะสมงาน

แฟ้มสะสมงานมีหน้าที่เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักยภาพของผู้สร้างงาน และสะท้อนถึงความคิดของผู้เรียน กระบวนการจัดทำแฟ้มสะสมงานเป็นทั้งการเรียนการสอนและการประเมินผล รวมทั้งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น แฟ้มสะสมงานของนักเรียนจึงมีหน้าที่ในการแสดง หรือนำเสนอผลงานที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติในการเรียนการสอนที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2539, หน้า 6)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 ก, หน้า 195 ป และ Kimeldorf (1994, p. 5-9) ได้จัดแบ่งประเภทของแฟ้มสะสมงานไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. แฟ้มสะสมงานส่วนบุคคล (Personal Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับตัวเจ้าของแฟ้ม เช่น งานอดิเรก-พรสวรรค์ และการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เป็นต้น
2. แฟ้มสะสมงานเชิงวิชาชีพ (Professional Portfolio) เป็นแฟ้มที่แสดงผลงานเกี่ยวกับอาชีพ เช่น แฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ในการสมัครงาน แฟ้มสะสมงานเพื่อเสนอขอเลื่อนระดับ เป็นต้น
3. แฟ้มสะสมงานเชิงวิชาการ หรือแฟ้มสำหรับนักเรียน (Student Portfolio) เป็นแฟ้มสะสมงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น แฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ประเมินผลการผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ แฟ้มสะสมงานเพื่อใช้ประกอบการประเมินผลปลายภาค / ปลายปี เป็นต้น
4. แฟ้มสะสมงานสำหรับโครงการ (Project Portfolio) มีลักษณะคล้ายกับภาพยนตร์สารคดี โดยเป็นแฟ้มที่แสดงถึงความพยายาม หรือขั้นตอนการทำงานในโครงการหนึ่งๆ หรือในการศึกษาส่วนบุคคล (Independent Study) เช่น แฟ้มโครงการวิทยาศาสตร์ ซึ่งในแฟ้มจะประกอบด้วยภาพวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ และแสดงขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินงานจนได้ผลผลิตที่ต้องการ

ชนิดและลักษณะของแฟ้มสะสมงาน

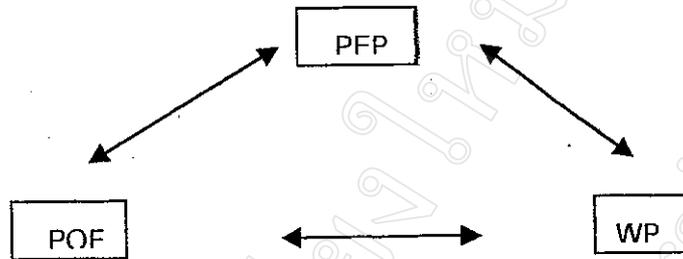
แฟ้มสะสมงานเป็นที่เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนในรายวิชาต่างๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มบุคคล หรือทั้งชั้นเรียนขึ้นอยู่กับนำไปใช้หรือจุดมุ่งหมายของผู้เก็บสะสม โดยอาจมีลักษณะดังนี้ (ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม, 2538, หน้า 34-35)

1. แฟ้มสะสม จะเก็บผลงานของนักเรียนทั้งหมดของนักเรียนในแต่ละรายวิชาใน 1 ภาคเรียน หรือ 1 ปีการศึกษา อาจเรียกว่าแฟ้มรวมก็ได้
2. แฟ้มนิทรรศการหรือแฟ้มแสดงผลงานดีเด่น เป็นการเก็บรวบรวมผลงานที่คัดเลือกแล้วของผู้เรียน แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน จะใช้แสดงผลงานในช่วงการประชุมหรือนิทรรศการ
3. แฟ้มสำหรับประเมินครูและนักเรียน เป็นแฟ้มรวมของนักเรียนเป็นกลุ่ม หรือเป็นชั้น แฟ้มสำหรับการประเมินประกอบด้วย การบันทึกผลการสังเกตในชั้นเรียน และการบันทึกการประชุม รวมทั้งผลงานแสดงความก้าวหน้าของผู้เรียนที่จะใช้ในการพิจารณาการให้ระดับคะแนน
4. แฟ้มแหล่งข้อมูลของครู แฟ้มนี้เป็นภูมิหลังของเอกสารและข้อมูลที่จะช่วยในการค้นคว้าของครู เป็นแหล่งสะสมเอกสารต่างๆที่จะใช้ค้นคว้าเพิ่มเติม

การประยุกต์ใช้แฟ้มสะสมงานในสภาพการเรียนการสอน

แฟ้มสะสมงานในสภาพการเรียนการสอนในชั้นเรียน ประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน คือ (ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม, ม.ป.ป., หน้า 4-5)

1. แผนการสอนรายบุคคล (Personalized Education Plan) PEP) ครูและนักเรียน (เป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายการเรียน โดยอิงหลักสูตร
2. แฟ้มการปฏิบัติงาน (Working Portfolio, WP) ผู้เรียนรวบรวมผลงานและข้อมูลต่างๆจากการเรียน และผู้เรียนประเมินและเลือกงาน
3. แฟ้มสะสมงาน (Portfolio of Evidence) POE) ครูและผู้เรียนประเมินแล้วเลือกงาน และข้อมูลจาก WP

แผนภูมิ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินจากสภาพจริงโดยใช้เพิ่มสะสมงาน

ข้อเสนอแนะเพื่อนำเพิ่มสะสมงานมาใช้ในการเรียนการสอนและการประเมินผล

1. สัปดาห์แรกของภาคการศึกษา กำหนด PEP โดยครูและผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย โดยการกำหนดผลการเรียนจะต้องอิงหลักสูตร วางแผนการจัดเก็บผลงานและการบันทึกต่างๆ
2. เก็บรวบรวมงานทุกชิ้น การบันทึกและแบบสังเกตในส่วนของผู้เรียนใน WP และผู้เรียนประเมิน สะท้อนความคิดเห็น และเลือกชิ้นงานเก๋าทิ้ง นำเข้า POE ทุกๆ 2-3 สัปดาห์
3. ทบทวน PEP และสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียนทุกๆ 4 สัปดาห์
4. ตรวจสอบความก้าวหน้าและปรับเนื้อหาภาคเรียนละ 2 ครั้ง
5. ประเมิน POE โดยครู ผู้เรียน เพื่อนักเรียน 1 สัปดาห์ก่อนสิ้นภาคการศึกษา แล้วปรับปรุงพัฒนางาน
6. จัดนิทรรศการในสัปดาห์สุดท้ายของภาคการศึกษา เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

ส่วนประกอบของเพิ่มสะสมงาน

เพิ่มสะสมงานควรบรรจุอะไรบ้าง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการประเมิน และขึ้นอยู่กับครูและนักเรียนจะช่วยกันพิจารณาคัดเลือก สุวิทย์ มูลคำ (2540, หน้า 9) และสำนักทดสอบทางการศึกษา (2539, หน้า 6) ได้เสนอแนะว่าเพิ่มสะสมงานควรมีส่วนประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ประกอบด้วย ปก ประวัติผู้ทำ รายการจุดประสงค์การเรียนรู้ แผนการศึกษา รายบุคคล สารบัญชิ้นงาน ตัวบ่งชี้ประกอบงาน รายการเอาออกและนำเข้าชิ้นงาน

ส่วนที่ 2 ที่เก็บชิ้นงานที่สร้างขึ้นจากการเรียนการสอน การสะท้อนความคิดเห็น แสดงประวัติงาน จำนวนหนังสือที่อ่าน เวลาที่ใช้อ่าน เวลาที่ทำงาน คะแนนจากการทดสอบ แบบสำรวจรายการของครู บันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน / วิชาของนักเรียน

ส่วนที่ 3 ที่เก็บเกณฑ์การตัดสินเพิ่มงานและข้อมูลการประเมินของครู เพื่อนและผู้ปกครอง รวมทั้งหลักฐานการประเมินตนเองของนักเรียน แผนการและแนวคิดในการประชุมเพิ่มสะสมงาน

กระบวนการทำเพิ่มสะสมงานของนักเรียน

เพิ่มสะสมงานของนักเรียนจะเป็นเพิ่มสะสมงานที่สมบูรณ์ มีความหมาย มีคุณค่า เมื่อได้จัดกระทำอย่างเป็นระบบ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 ข, หน้า 196-200) ได้กำหนดกระบวนการการทำเพิ่มสะสมงานของนักเรียนที่จำเป็นไว้ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดจุดประสงค์และประเภทของเพิ่มสะสมงาน (Project Purposes)

การกำหนดจุดประสงค์และประเภทของเพิ่มงาน จะเป็นคำตอบคำถามว่า ทำไมจึงต้องนำนักเรียน

มาเกี่ยวข้องกับกระบวนการรวมงานที่เขาสร้างขึ้น เพิ่มงานจะถูกนำไปใช้อย่างไร มีจุดประสงค์อย่างไร การประเมินผลจะใช้วิธีการใด ในการกำหนดจุดประสงค์ของเพิ่มสะสมงานต้องยึดหลักการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมและประเมินผลได้ตลอดเวลาที่กำหนด เป็นการช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถสะท้อนความสามารถในการคิด และนักเรียนยังสามารถกำกับดูแล และชื่นชมความก้าวหน้ากับพัฒนาการของตนเอง

2. ขั้นรวบรวมชิ้นงาน และจัดเก็บชิ้นงาน (Collect and Organize)

ในขั้นนี้ครูจะต้องวางแผนร่วมกับนักเรียนว่าจะรวบรวมชิ้นงานอย่างไร และออกแบบเครื่องมือวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนได้จัดระบบชิ้นงานของตนเอง ชิ้นงานมี 2 ชั้น คือ

- 1) งานแกนที่ทุกคนต้องทำ
- 2) งานที่นักเรียนสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ตามความสนใจ

3. ขั้นคัดเลือกชิ้นงาน (Select)

การรวบรวมชิ้นงานจะมีจำนวนมากพอที่จะนำมาพิจารณาคัดเลือกชิ้นงาน เพื่อลดจำนวนชิ้นงานลง เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหาของชิ้นงานของนักเรียน ซึ่งต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ อาจมีหลักในการพิจารณาคัดเลือกชิ้นงานดังนี้

- 1) งานชิ้นใดควรเลือก
- 2) ควรเลือกอย่างไร
- 3) ใครเป็นคนเลือก
- 4) ควรเลือกอย่างไร

4. ขั้นสร้างสรรค์ผลงาน (Interject Personality)

เป็นการถ่ายทอดความสามารถในการสร้างสรรค์ของผู้เรียนในการประดิษฐ์ตกแต่งเพิ่มงานให้มีความสวยงาม และสะท้อนถึงความรู้สึกรักใคร่ และเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบและสวยงาม

5. ขั้นสะท้อนข้อมูลกลับ (Reflect Metacognitively)

เป็นการให้นักเรียนสะท้อนความรู้สึกรักใคร่ เมื่อนักเรียน ได้วางแผน กำกับดูแลและประเมินคุณภาพงาน การสะท้อนข้อมูลกลับเกี่ยวกับงาน โดยใช้สัญลักษณ์แสดงไว้ในชิ้นงานแต่ละชิ้น หรือการให้คำวิจารณ์เป็นคะแนนบนชิ้นงาน ซึ่งจะอธิบายถึงคุณค่าของชิ้นงานนั้นๆ การสะท้อนกลับจะเกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดของนักเรียน การสำรวจตรวจสอบกระบวนการการจัดทำเพิ่มสะสมงานจะช่วยให้ นักเรียนประเมินชิ้นงานที่มีคุณค่าที่ทำให้เพิ่มสะสมงานสมบูรณ์

6. ขั้นตรวจสอบความสามารถของตนเอง (Inspect to Self Assess)

ขั้นตอนนี้ นักเรียนสามารถตรวจสอบเพิ่มสะสมงาน เพื่อประเมินตนเองและชิ้นงานของตนเอง ว่าบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด นักเรียนได้พบจุดอ่อน ใดบ้าง และงานในเพิ่มสะสมงานสามารถชี้ความก้าวหน้าได้หรือไม่ เพื่อทำให้เกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการทำงานของตน

7. ขั้นการทำงานให้สมบูรณ์และประเมินค่าผลงาน (Perfect and Evaluation)

การทำงานให้สมบูรณ์ เพื่อให้พร้อมที่จะนำไปสู่การให้ระดับคะแนน การทำงานให้สมบูรณ์จะช่วยขัดเกลางาน ทำให้ผลงานที่ได้มีความสมบูรณ์ การให้คะแนนจะพิจารณาโดยเกณฑ์การให้คะแนนตามหัวข้อการประเมิน (Rubric) ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยครูและนักเรียน การประเมินจะเน้นความก้าวหน้าในผลงานของนักเรียนแต่ละคนมากกว่าเปรียบเทียบกับกลุ่ม

8. ขั้นการเชื่อมโยงและการประชุมสัมมนา (Connect and Conference)

การประชุมสัมมนาเกี่ยวกับเพิ่มสะสมงาน เพื่อเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจถึงความสำคัญต่อการประเมิน โดยใช้เพิ่มสะสมงาน

9. ขั้นทำให้ชิ้นงานมีคุณค่าและทันสมัย (Inject and Eject Artifact)

การพิจารณานำชิ้นงานเข้าเก็บหรือดึงชิ้นงานออก สามารถทำได้สมบูรณ์ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของนักเรียนที่จะพิจารณาคุณภาพของชิ้นงานนั้นๆ

10. ขั้นยอมรับคุณค่าที่สมบูรณ์ และนำเสนอผลงานด้วยความภาคภูมิใจ (Respect Accomplishments and Show with Pride)

การเสนอเพิ่มสะสมงานจะผนวกเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทำเพิ่มสะสมงาน เพื่อให้

นักเรียนเตรียมจัดนิทรรศการด้วยตนเองแก่กลุ่มเป้าหมาย ผู้ปกครอง โดยการกำหนดเวลาให้แน่นอน เป็นการยอมรับคุณค่า ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมกำลังใจและความสำเร็จของงานอย่างมีระบบ

จากการศึกษากระบวนการทำเพิ่มสะสมงานสามารถสรุปขั้นตอนสำคัญๆ ได้ 7 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการตั้งเกณฑ์การทำงาน
2. ขั้นเก็บรวบรวมผลงาน
3. ขั้นคัดสรรผลงาน
4. ขั้นแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชิ้นงานที่เลือก
5. ขั้นประเมินชิ้นงาน
6. ขั้นปรับปรุงงาน
7. ขั้นจัดแสดงผลงาน

โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นการกำหนดเกณฑ์การทำงาน ขั้นตอนนี้จะเป็นความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน จะกระทำร่วมกันก่อนการเรียนการสอน หรือก่อนทำกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียน ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าว ผู้เรียนจะใช้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรม ผู้เรียนสามารถประเมินตนเองจากเกณฑ์ที่ตนเองมีส่วนร่วม ในการกำหนด ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

2. ขั้นเก็บรวบรวมผลงาน ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะจัดเก็บชิ้นงานด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนเป็นผู้จัดระบบการจัดเก็บ เช่น การเรียงลำดับก่อนหลัง การเรียงวันที่ทำชิ้นงาน ซึ่งจะจัดเก็บตามหน่วยการเรียนการสอน ใส่ในแฟ้มรวมงานเพื่อคัดสรรอีกครั้ง

3. ขั้นคัดสรรชิ้นงาน ขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้คัดเลือกผลงานชิ้นที่ดีที่สุดของแต่ละหน่วยการเรียนตามจำนวนที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปใส่ไว้ในแฟ้มสะสมงาน

4. ขั้นแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชิ้นงานที่เลือก เมื่อคัดเลือกชิ้นงานที่ดีที่สุดในแต่ละหน่วยแล้ว ผู้เรียนจะต้องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชิ้นงานที่เลือก เหตุผลที่เลือกชิ้นงานนั้นๆคืออะไร หรือชิ้นงานที่เลือกมานั้นแสดงให้เห็นถึงสิ่งใดได้บ้าง เป็นต้น

5. ขั้นประเมินชิ้นงาน ขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องประเมินชิ้นงานที่เลือกมาว่ามีจุดเด่นอย่างไร มีจุดต้องแก้ไขหรือไม่ ชิ้นงานที่เลือกมานั้นสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก่อนทำกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร

6. ขั้นปรับปรุงแก้ไขชิ้นงาน เมื่อประเมินชิ้นงานแล้ว หากพบข้อบกพร่องต้องแก้ไข ผู้เรียนสามารถนำชิ้นงานนั้นๆ ไปปรับแก้ได้ เพื่อให้ชิ้นงานสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

7. จัดแสดงผลงาน ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนจะกระทำร่วมกับผู้สอน เพื่อเผยแพร่เพิ่มผลงานของตนเองให้ผู้สนใจเข้าชม อาจจัดเป็นนิทรรศการ หรือป้านิทรรศก็ได้

ขั้นตอนการทำเพิ่มผลงานของครู

1. ขั้นวางแผน ครูและกลุ่มเพื่อนครูร่วมกันกำหนดการใช้เพิ่มผลงาน การระบุเป้าหมายของการสอน การตั้งเกณฑ์จะทำให้ผู้เรียนไปถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. ขั้นแนะนำการประเมินผลโดยใช้เพิ่มผลงาน ครูอธิบายเกี่ยวกับวิธีการประเมินโดยใช้เพิ่มผลงานให้นักเรียนทราบว่าเป็นวิธีการประเมินที่นักเรียนทำโดยไม่เน้นการใช้แบบทดสอบ วิธีนี้ขึ้นอยู่กับ

- 1) การวางแผนของนักเรียน
- 2) การเก็บสะสมชิ้นงาน
- 3) การทบทวนชิ้นงาน
- 4) การคัดเลือกชิ้นงาน
- 5) การประเมินชิ้นงาน

นอกจากนั้น ครูจะต้องอธิบายวิธีการจัดเก็บชิ้นงานไว้ในเพิ่มผลงาน และการเลือกชิ้นงานที่นักเรียนจะเลือกเข้าเพิ่มผลงาน หลังจากนั้น ให้นักเรียนลงมือจัดทำเพิ่มผลงานของตนเอง

3. ขั้นให้นักเรียนสะสมชิ้นงาน นักเรียนจัดเก็บชิ้นงานที่รวบรวมไว้ในเพิ่มผลงาน ซึ่งนักเรียนแต่ละคนจะมีเพิ่มรวมงานของตนเอง

การเก็บชิ้นงานให้เป็นระบบอาจจัดเรียงตามวัน-เดือน-ปี ที่ผลิตชิ้นงานนั้นๆ ซึ่งครูและนักเรียนต้องวางแผนการจัดเก็บชิ้นงานร่วมกัน

กฎ 3 ประการในการทำเพิ่มผลงานคือ

- 1) เก็บชิ้นงานทุกชิ้น นักเรียนจะต้องเก็บชิ้นงานทุกชิ้น เพื่อจัดทำเพิ่มผลงาน รวมถึงบันทึกต่างๆด้วย
- 2) กำหนดวัน-เดือน-ปี ให้กับงานทุกชิ้น
- 3) จัดระบบเพิ่มรวมงาน

การจัดระบบเพิ่มรวมงาน จัดเป็นทักษะที่มีความสำคัญที่นักเรียนสามารถเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการประเมินโดยใช้เพิ่มผลงาน

4. ชั้นให้นักเรียนเลือกชิ้นงานเพื่อเตรียมจัดทำเพิ่มสะสมงาน ในระหว่างการเรียนการสอน ครูควรได้พบปะกับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้พิจารณาชิ้นงานในแฟ้มรวมงานและเลือกชิ้นงาน เพื่อให้ นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยกันพิจารณาว่าควรเลือกชิ้นงานใด และทำไมจึงเลือก ชิ้นงานนั้น ทุกคนในกลุ่มจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายและเกณฑ์บังคับที่ต้องทำว่ามีอะไรบ้าง

5. ชั้นพบปะ-ประชุมร่วมกัน หลังจากที่นักเรียนเลือกชิ้นงานเพื่อจัดทำเพิ่มสะสมงานแล้ว ครู ต้องพบกับนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับชิ้นงานที่นักเรียนเลือกกว่างานชิ้นอื่นๆ ได้แสดงให้ เห็นว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไร และยังสะท้อนให้เห็นถึงการสอนของครูได้ด้วย

6. ชั้นเตรียมจัดทำเพิ่มสะสมงาน ในขั้นนี้ นักเรียนเลือกชิ้นงานเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะ รวบรวมไว้ในแฟ้มสะสมงาน ในการเลือกนักเรียนจะต้องคำนึงถึงคำถามต่างๆ ในข้อแนะนำในการ เตรียมเพิ่มสะสมงานดังนี้

6.1 การเตรียมเพิ่มสะสมงาน

- 1) ชนิดของชิ้นงานแต่ละชิ้นแตกต่างกันอย่างไร ชิ้นงานที่ทำมีกี่ชิ้น
- 2) ชิ้นงานใดที่เป็นตัวแทนของแต่ละชนิดที่จะใช้ทำเพิ่มสะสมงาน
- 3) มีชื่อผู้ทำ หัวเรื่อง วัน-เดือน-ปี ในแต่ละชิ้นงานหรือไม่
- 4) เขียนชื่อชิ้นงานหรือกิจกรรม
- 5) งานที่ดีที่สุดในการเพิ่มสะสมงานคืองานใด
- 6) เราได้เรียนรู้อะไรบ้าง
- 7) เราทำอะไรได้บ้าง
- 8) ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรายวิชา

6.2 การเขียนแผ่นปะหน้าชิ้นงาน

- 1) ทำไมถึงเลือกงานชิ้นนี้
- 2) สิ่งที่ชอบในงานชิ้นนี้
- 3) เราทำอะไรได้บ้าง
- 4) เราได้อะไรจากงานที่ทำ
- 5) เราได้เรียนรู้อะไรบ้างจากงานที่ทำ

โดยปกติแฟ้มสะสมงานชนิดก้าวหน้า (Progress Portfolio) จะมีชิ้นงานที่เลือกประมาณ 3-7 ชิ้นงานในแฟ้มสะสมงาน พร้อมข้อมูลที่อธิบายเกี่ยวกับชิ้นงาน และอธิบายเหตุผลในการเลือกชิ้นงานนั้นๆ แฟ้มสะสมงานควรประกอบด้วย

1. รายงานสรุปของครู
2. รายงานสรุปของนักเรียน
3. ปกหน้าของแต่ละชิ้นงาน พร้อมตัวชิ้นงาน รายงานสรุปของครูเป็นการบรรยาย

เกี่ยวกับรายวิชา นักเรียน และเนื้อหาของแฟ้มสะสมงาน

ประโยชน์ของแฟ้มสะสมงาน

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2538, หน้า 7) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 ข, หน้า 201) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานไว้ดังนี้

1. นักเรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา
2. เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการเรียนและการสอนทุกระยะ เป็นการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากนามธรรมไปสู่รูปธรรม
3. เป็นที่รวบรวมผลงานของนักเรียน ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ
4. เป็นสิ่งช่วยกำกับพัฒนาการทางการเรียนของผู้เรียน เนื่องจากมีผลงานเก็บสะสมที่สามารถตรวจสอบผู้เรียนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคนอย่างต่อเนื่องและนักเรียนได้ปรับปรุงงานตลอดเวลา
5. สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากนักเรียนได้มีโอกาสในการสร้างสรรค์งาน หรือทำงานด้วยตนเอง
6. วัดความสามารถของนักเรียน ได้หลายด้าน รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเองของผู้เรียน เน้นการฝึกให้ผู้เรียนประเมิน ปรับปรุงตนเอง ตลอดจนวางเป้าหมายของตนเอง ได้อย่างเหมาะสม
7. ใช้เป็นแหล่งกระตุ้นหรือเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียน สนับสนุนการเรียนแบบแข่งขันกับตนเอง
8. สร้างความภูมิใจ ความเป็นเจ้าของและความเชื่อมั่น ในตนเองของผู้เรียน
9. พัฒนาทักษะทางวิชาการระดับสูงแก่ผู้เรียน และเป็นแนวทางที่เที่ยงตรงในการประเมินผลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียน
10. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องแทรกอยู่ในสภาพการเรียนประจำวันที่มีประโยชน์ต่อชีวิตผู้เรียนในสภาพชีวิตจริง

11. นักเรียนมีความตระหนักในกระบวนการและยุทธศาสตร์ที่มีส่วนร่วมในการเรียน การแก้ปัญหา การวิเคราะห์ข้อมูลหรือการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากการสอนปกติ ถ้าไม่สอนเรื่องเหล่านี้โดยตรงแล้ว นักเรียนจะมีโอกาสรู้เรื่องเหล่านี้้น้อยมาก

ข้อจำกัดของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ถึงแม้ว่าการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานจะมีประโยชน์ และจุดเด่นหลายประการดังที่กล่าวมาแล้ว แต่การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้างในเรื่องต่อไปนี้ (ส.วาสนา ประवालพฤษย์, 2539 ก, หน้า 43 และชัยพฤษย์ เสรีรักษ์, 2538 , หน้า 8)

1. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานต้องใช้วัสดุอุปกรณ์มาก ครูและนักเรียนต้องทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะภาระงานของครูจะเพิ่มมากขึ้นกว่าการประเมินแบบเดิม เนื่องจากครูต้องเตรียมการสอน จัดทำแผนการสอน พัฒนาสื่อ ตลอดจนต้องจัดสถานที่เก็บแฟ้มงานของนักเรียน
2. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน ยังมีข้อสงสัยในเรื่องความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง ซึ่งเป็นหัวใจของการประเมินผล โดยปัญหาของความเชื่อมั่นของผลการประเมินอาจตรวจสอบโดยการให้ผู้ประเมินหลายคน การพิจารณาความเที่ยงตรงนั้น ข้อมูลที่ได้จาก 2 ชั้นตอนแรก (การกำหนดวัตถุประสงค์ และการเก็บรวบรวมผลงานหรือหลักฐาน) ต้องมีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับหลักสูตร และมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยปรากฏออกมาในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ

การจัดการเรียนการสอนที่ใช้การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

จากจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ให้เจริญถึงขีดสุดตามศักยภาพของผู้เรียน โยโยียดหลักการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุตามแนวการปฏิรูปและข้อปฏิบัติในบัญญัติ 10 ประการ คือ การให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ เพราะการปฏิบัตินักเรียนจะต้องใช้ความรู้และทักษะที่มีอยู่มาคิดแก้ปัญหา ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แฟ้มสะสมงาน จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่ง ชัยพฤษย์ เสรีรักษ์ และคณะ (ม.ป.ป., หน้า 23-27) ได้กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมไว้ดังนี้

1. การวางแผนงานของครู ครูผู้สอนควรมีความรู้ ความเข้าใจที่แจ่มชัดเกี่ยวกับเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน จุดประสงค์ของการใช้เพิ่มสะสมงาน และกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาที่รับผิดชอบ โดยมีการวางแผนงานดังนี้

1.1 ศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของหลักสูตรรายวิชาและกลุ่มประสบการณ์ คำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ คู่มือต่างๆ เป็นต้น

1.2 กำหนดกระบวนการประเมินผลในชั้นเรียน โดยการกำหนดเป้าหมายของการประเมิน วิธีการประเมินแผน และรูปแบบการบันทึกผล ช่วงเวลาและสถานที่ที่ประเมิน

1.3 การเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือวัดผล ควรพิจารณาเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ หรือกระบวนการการทำงานที่เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดขั้นสูงในการทำงาน ความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่คล้ายกับสภาพชีวิตจริง ซึ่งกรอบแนวทางการประเมินผลสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) การเลือกตอบจากหลายตัวเลือก
- 2) ตอบตามโครงสร้างสั้นๆ
- 3) เน้นผลผลิตที่สามารถจับต้องได้
- 4) การแสดงความรู้ความสามารถและทักษะที่ทำได้จริง
- 5) เน้นกระบวนการผลิต

1.4 พัฒนารูปแบบการประเมินโดยใช้เพิ่มสะสมงานให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การทำเพิ่มสะสมงานและระเบียบการประเมินผลการเรียนในแต่ละระดับการศึกษา โรงเรียน และนักเรียน รวมถึงการออกแบบระบบการจัดเก็บผลงาน ประเภทของงาน การคัดเลือกงาน เทคนิคการให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อชิ้นงาน และรูปแบบของเพิ่มสะสมงานที่สมบูรณ์ เป็นต้น

1.5 กำหนดภาระงานการเรียนรู้ โดยการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับการประเมินไปพร้อมๆกัน กิจกรรมที่จัดควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนมีโอกาสดลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองให้มากที่สุด การวางแผนกำหนดภาระงานการประเมินผลสามารถทำได้โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจุดประสงค์ของการเรียนรู้กับเนื้อหา ครูผู้สอนควรกำหนดภาระงานการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชานั้นๆ

2. การเตรียมนักเรียน จากจุดเน้นของการประเมิน โดยใช้เพิ่มสะสมงานคือ การให้นักเรียน รู้จักประเมินตนเอง และมีส่วนร่วมในการประเมินผลร่วมกับครูผู้สอน ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ ได้อย่างมีความสุข ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จทางการเรียนสูงขึ้น ทางโรงเรียนอาจทำ การประเมินสมรรถภาพของผู้เรียนก่อนทำการเตรียมความพร้อมได้ โดยยึดหลักการดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 2) เป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 3) เป็นผู้ที่สามารถใช้ความคิดรอบคอบลึกซึ้ง
- 4) เป็นผู้ผลิตที่มีคุณภาพ
- 5) เป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือชุมชนได้

จากนั้นจึงวิเคราะห์สมรรถภาพย่อยของสมรรถภาพหลักเหล่านี้ เพื่อให้ครูใช้เป็นหลักในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ และในกิจกรรมเสริมหลักสูตรนักเรียน โดยการเรียนรู้ของนัก เรียนที่แสดงถึงสมรรถภาพต่างๆต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสอนที่เน้นพัฒนาผู้เรียนทุกด้านคือ ด้านสติปัญญา ความรู้ ความคิด คุณลักษณะทางกายและจิตใจ ทักษะปฏิบัติต่างๆ รวมถึงทักษะการ พัฒนาตนเอง และทักษะกระบวนการทางชีวิตและสังคม เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีส่วน ร่วมในการตัดสินใจเลือกเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะเป็นไปได้ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มี ประสบการณ์ตรงในการหาความรู้ ใช้ความคิด พิจารณาข้อมูลความรู้ต่างๆ และยังรู้จักการตรวจสอบ เพื่อหาข้อดี ข้อบกพร่อง เพื่อปรับปรุงจนคิดเป็นนิสัย เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงตนเองและสังคมได้ เสมอ (เสริมศรี ไชยสร, ม.ป.ป.)

เมื่อประเมินสมรรถภาพของผู้เรียนแล้วครูผู้สอนก็ทำการเตรียมความพร้อมก่อนการใช้การ ประเมิน โดยใช้เพิ่มสะสมงานให้กับนักเรียนดังนี้

2.1 ทำความเข้าใจกับนักเรียนในเรื่องต่อไปนี้

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) จุดประสงค์การเรียนรู้
- 3) รูปแบบและวิธีดำเนินการสอน
- 4) กิจกรรมที่นักเรียนต้องปฏิบัติ
- 5) วิธีการวัดและประเมินผล

2.2 ความเข้าใจในวิธีการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน เช่น การจัดเก็บงาน การคัดเลือก การสะท้อนความคิดเห็นต่อชิ้นงาน เกณฑ์การประเมิน วิธีการประเมินตนเอง และการประเมินโดยผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.3 ลักษณะงานหรือพฤติกรรมที่ต้องการจะพัฒนาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นงานที่มีทั้งเป็นรายบุคคล และงานกลุ่ม

2.4 การมีส่วนร่วมในการกำหนดผลงานหรือหลักฐานที่นักเรียนนำมาเสนอในช่วงเวลาต่างๆ จำนวนผลงาน การจัดคุณภาพของผลงาน

นักเรียนควรทำความเข้าใจกับเงื่อนไขและข้อตกลงเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอน การประเมินผล เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน กับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลของครูผู้สอน

3. การเตรียมผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด เป็นผู้ที่เข้าใจและรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนเป็นอย่างดี เพื่อเป็นการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด โรงเรียนจะต้องให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนให้กับบุตรหลานของตนโดยการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อแจ้งให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวทางการศึกษา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล โดยเฉพาะเรื่องการประเมินผลแนวใหม่ที่เน้นการประเมินจากสภาพจริง โดยการใช้แฟ้มสะสมงาน ซึ่งมีกิจกรรมที่ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และพัฒนาความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ เช่น การให้ผู้ปกครองคัดเลือกผลงาน การให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานที่นักเรียนเลือก ร่วมประเมินและชื่นชมความก้าวหน้าของบุตรหลาน เป็นต้น

การออกแบบชิ้นงาน

การออกแบบชิ้นงานเพื่อใช้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้ประเมินผลควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นงานที่มีความหมายต่อผู้เรียน ท้าทายความคิด และกระตุ้นความสนใจ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของกิจกรรมนั้นๆ อาจเป็นงานที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน หรือประยุกต์ใช้ในชีวิต / สังคมได้ทันที หรืออาจเป็นงานเชิงทฤษฎีที่ไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันก็ได้
2. เป็นงานที่ซับซ้อนต้องใช้ความคิด และความสามารถที่หลากหลายของผู้เรียน
3. เป็นงานที่มีลักษณะปลายเปิด ไม่มีแนวทางปฏิบัติบอกไว้ล่วงหน้า
4. เป็นงานที่ต้องใช้ความพยายามสูง เนื่องจากมีมาตรฐานคุณภาพสูง

5. เป็นงานที่ต้องอาศัยการคิดและการปฏิบัติอย่างอิสระ เป็นการออกแบบงานที่นักเรียนสามารถทำได้เองเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการบันทึกข้อมูลระหว่างการดำเนินงานด้วย
6. เป็นงานที่เกี่ยวกับการสร้างหรือแสวงหาความหมาย / โครงสร้างของสิ่งที่ยังไม่เป็นระบบระเบียบ
7. เป็นงานที่ไม่มีความแน่นอน เพราะยังไม่ทราบข้อมูลบางอย่างที่เกี่ยวกับงานนั้น
8. เป็นงานที่ต้องประยุกต์ใช้เกณฑ์หลายอย่าง บางครั้งอาจขัดแย้ง แต่สามารถตัดสินใจและตีความหมายได้
9. หากเป็นชิ้นงานหลายชิ้นที่วางแผนให้ทำเพื่อให้ครอบคลุมสาระที่สอนหลายๆเรื่อง ชุดของชิ้นงานจะต้องเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน ได้เป็นอย่างดี
 10. เป็นงานที่นักเรียนสามารถร่วมมือกันทำได้
 11. เป็นงานที่นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีบางอย่างได้
 12. เป็นงานที่นักเรียนทำอย่างตั้งใจ และมีความสุข
 13. เป็นงานที่แสดงการใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่ซับซ้อนกว่าสถานการณ์การฝึกทักษะเฉพาะอย่าง
 14. เป็นงานที่แสดงถึงการบูรณาการความรู้ เพื่อการทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ และการผลิตผลงานที่ต้องการ
 15. เป็นงานที่มุ่งให้ผู้ทำเกิดความภูมิใจในงาน

การสร้างเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน

การกำหนดเกณฑ์การประเมินชิ้นงานมี 2 วิธี คือ (กรมวิชาการ, 2539 ก, หน้า 35)

1. การกำหนดเกณฑ์โดยภาพรวม (Holistic Score) เป็นการให้ระดับคะแนนเดียวสำหรับงานนั้นๆ
2. การกำหนดเกณฑ์โดยแบ่งเป็นด้านๆ (Analytic Score) เป็นการแบ่งคะแนนเป็นส่วนๆจากความสามารถที่ต้องปฏิบัติ หรือผลผลิตนั้นมาแจกแจงรายละเอียดเป็นด้านๆ และแต่ละด้านมีคุณภาพอย่างไร

การสร้างเกณฑ์การตัดสินเพิ่มคะแนน

เกณฑ์การตัดสินเป็นหัวใจของการประเมินผล จำเป็นต้องกำหนดให้ชัดเจน และสามารถสะท้อนถึงผลงานของผู้เรียนได้ การสร้างเกณฑ์การตัดสินเพิ่มคะแนนของนักเรียนจึงต้องกำหนดสิ่งต่อไปนี้ (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2538, หน้า 15)

1. จะประเมินตัวอย่างงาน โดยรวมหรือแยกเป็นรายชิ้น
2. จะใช้คุณลักษณะใดบ้างที่จะสามารถสะท้อนภาพรวมของจุดประสงค์การประเมิน
3. ชิ้นงานต่างๆที่อยู่ในเพิ่มคะแนน จะประเมินความก้าวหน้าหรือไม่ จะประเมินได้อย่างไร จะประเมินด้วยน้ำหนักความสำคัญที่เท่ากันหรือต่างกัน จะกำหนดบทบาทของการประเมินตนเองอย่างไร จะใช้ผู้ปกครองด้วยหรือไม่ เมื่อกำหนดสิ่งต่างๆข้างต้นแล้วจึงสร้างเกณฑ์การตัดสินเพิ่มคะแนนได้

ประโยชน์ของเพิ่มคะแนนในการจัดการเรียนการสอน

สมศักดิ์ ภูวิภาคารวรรณ (2540, หน้า 15) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมิน โดยใช้เพิ่มคะแนนดังนี้

1. นักเรียนได้ประเมินตนเอง
2. ครูประเมินการสอนของตนเองในรูปแบบการวิจัย เพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการสอน
3. ใช้เพิ่มคะแนนเพื่อประเมินความรอบรู้ของนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด
4. ใช้เพิ่มคะแนนเพื่อประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนเป็นรายบุคคล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

ปิยาพร นันทะพงษ์ (2534) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลแพร่ พบว่า ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนอนุบาลพัฒนาได้ ถ้าครูมีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสม และในปีเดียวกันนั้น ปีพมา ภักธรากร (2534) ศึกษาผลการใช้ชุดฝึกสำหรับผู้ปกครองในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย พบว่า พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ในด้านความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว และความคิดละเอียดลออของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการฝึกจากชุดฝึกสำหรับผู้ปกครองเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นอกจากนี้ กนกวรรณ บางพิภพ (2537) ได้ศึกษาผลของการจัดประสบการณ์ด้วยการระดมสมองที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย พบว่า หลังการจัดประสบการณ์ด้วยการระดมสมอง เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

ประสพพร มโนวงศ์ (2539) ศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของวิลเลียมส์ พบว่า พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยหลังจากได้รับการสอนตามแนวคิดของวิลเลียมส์สูงขึ้น และสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ และในปีการศึกษา 2542 ดาราวรรณ ยะเวียง ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาล พบว่า นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 มีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

สมชาย มิ่งมิตร (2539) ได้ศึกษาผลของการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในด้านการเขียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการประเมินผลแบบเดิม

Hillyer (1993) ได้ศึกษาผลกระทบของแหล่งรวมข้อมูลของนักเรียนระดับเกรด 2 เพื่อศึกษาการประเมินตนเองด้านพัฒนาการการอ่าน และการใช้ผลการประชุมคณกลง โดยยึดแหล่งข้อมูล (Portfolio-based Conference) ในกระบวนการประเมินเกรด 2 จำนวน 2 ห้องเรียน แต่ละห้องมีนักเรียน 32 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ประชุม และรวบรวมเอกสารตลอดปีการศึกษา พบว่า กระบวนการของแหล่งรวบรวมข้อมูล มีผลที่สำคัญต่อความสามารถของนักเรียนจากการประเมินตนเอง แม้ว่าจะมีการพัฒนาระดับความก้าวหน้าต่างกันบ้างในเรื่องของความรู้และความรู้สึก แหล่งรวบรวมข้อมูลมีผลทางบวกกับการรับรู้ของนักเรียน ในฐานะนักเขียน นักอ่าน การประเมินตนเองทำให้รู้จุดอ่อน และจุดแข็งของนักเรียนอีกด้วย